

Karo komendantūra – naujasis teritorinės gynybos vienetas?

Mjr. Donatas Suchockis

Lietuvos kariuomenės Gynybos štabo Civilių ir karių bendradarbiavimo valdybos J9 civilių ir karių bendradarbiavimo operacijų vyr. karininkas

Įžanga

XXI amžiaus karinės kampanijos dažniausiai pradedamos ir vykdomos pagal iš anksto nenuspėjamą sumanymą. Jos itin dažnai nukreiptos ne į karinės galios sunaikinimą, o į svarbiausius valstybinės infrastruktūros objektus ir žmogiškuosius išteklius, siekiant silpninti pasitikėjimą valdžios institucijomis, sugriauti pagrindinių viešųjų paslaugų teikimo sistemą, atkirsti vietos gyventojus nuo būtiniausių išteklių. Konvencinių pajėgų veiksmų efektyvumas stiprinamas nereguliarioms kariuomenėms būdinga taktika, teroristiniais ir kriminaliniais veiksmais, informaciniu ir psichologiniu spaudimu gyventojams.

Lietuva, kaip suvereni valstybė, vos atkūrusi nepriklausomybę, nuolat siekia užtikrinti savo saugumą ir gynybą. Karas Ukrainoje parodė, kad karinės grėsmės gali kilti bet kada, todėl būtina nuolat tobulinti šalies gynybos struktūras. Minėtoms grėsmėms atremti būtina tinkamai organizuota teritorinė apsauga, gebanti užtikrinti saugų užnugarį reguliariesiems vienetais, apsaugoti gyventojus ir svarbiausius infrastruktūros objektus nuo diversinių ir teroristinių aktų ar kitų grėsmių, užtikrinti karo padėties teisinio režimo įgyvendinimą ir sudaryti tinkamas sąlygas valstybinėms institucijoms funkcionuoti. Vienas iš esminių šio proceso elementų buvo ir yra karo komendantūros – struktūros, kurios padeda koordinuoti civi-

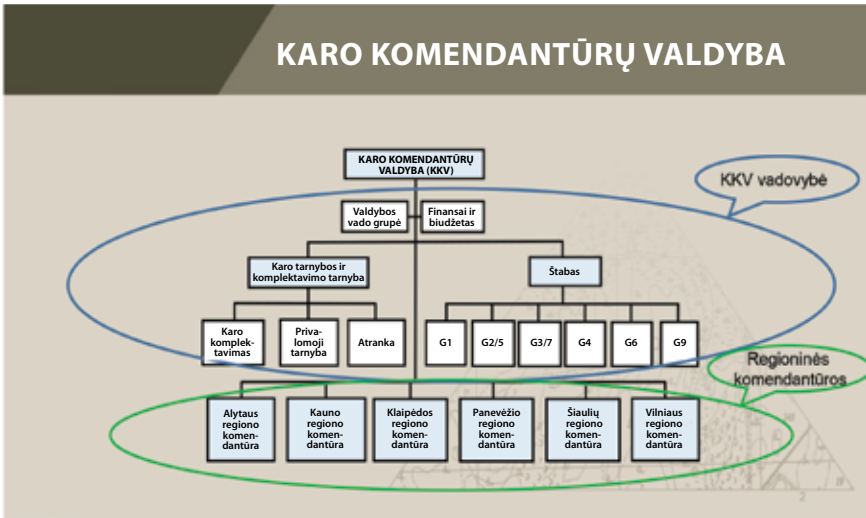
linę ir karinę valdžią karo ar ekstremaliosios situacijos metu. Tai naujas žingsnis, sustiprinantis šalies pasirengimą gynybai ir civilinės saugos užtikrinimui. Šiame straipsnyje aptarsime karo komendantūrų kūrimo procesą Lietuvoje, jų svarbą, naujoves ir perspektyvas.

Karo komendantūrų kūrimas Lietuvoje

Karo komendantūros Lietuvoje buvo išplėtos ir iš esmės pertvarkytos po 2021 metų, kai geopolitinė situacija Europoje vis labiau prastėjo, o bręstanti agresija Ukrainoje vertė stiprinti gynybą ir pasirengimą ekstremaliosioms situacijoms. Lietuva, kaip ir kitos NATO narės, buvo priversta atidžiai peržiūrėti savo saugumo politiką ir reaguoti į kylančias grėsmes. Karo komendantūros – tai struktūros, veikiančios išskirtinėmis sąlygomis: paskelbus mobilizacijos ir (ar) karo padėtį, ekstremaliųjų situacijų, galbūt ateityje ir stichinių nelaimių metu. Karo komendantūrų stiprinimo procesas įgavo dar didesnę pagreitį 2024 metais ir tapo vienu iš pagrindinių veiksmų siekiant stiprinti visuotinės gynybos koncepcijos įgyvendinimą, gerinti civilių ir karių koordinavimą bei užtikrinti sklandų pasirengimą vykdyti gynybą.

Karo komendantūros Lietuvoje pamažu iš karo meto struktūros persikelia į taikos meto etatus ir turės dar daugiau galimybių veikti ir tinkamai pasirengti atlikti keliamas užduotis. Karo komendantūros yra atsakingos už karių mobilizavimo, savisaugos, viešosios tvarkos ir gynybos organizavimą bei koordinavimą vietiniu (savivaldybių) lygiu. Tai svarbus žingsnis užtikrinant, kad, esant grėsmei, būtų galima greitai ir efektyviai mobilizuoti tiek civilinę, tiek karinę pagalbą. Nuo 2025 m. kovo 1 d. pradės oficialiai veikti naujas Lietuvos kariuomenės taikos meto struktūrinis vienetas – Karo komendantūrų valdyba. Ši valdyba kuriama Karo prievolės ir komplektavimo tarnybos ir šiuo metu egzistuojančių karo komendantūrų pagrindais. Paskyrus komendantus ir jų pavaduotojus bei suformavus komendantinius vienetus, atsiras galimybė rengti rezerve esančius asmenis taikos metu ir patriotiškai nusiteikusiems

piliečiams, užsiregistravusiems komendantūrose, suteikti karybos žinių, integruoti juos į komendantinių vienetų struktūrą. Šis naujas karinis vienetas padės kariuomenės (karo metu – ginkluotųjų pajėgų) vadui įgyvendinti Karo padėties, Karo prievolės bei mobilizacijos ir Priimančiosios šalies paramos įstatymuose ir kituose teisės aktuose numatytas funkcijas.

Karo komendantūrų svarba

Karo komendantūrų stiprinimas svarbus dėl kelių pagrindinių priežasčių. Pirmiausia Lietuva, kaip ir kitos NATO šalys, nuolat stebi ir reaguoja į grėsmes. Rusijos agresija Ukrainoje leidžia manyti, kad, siekiant išlikti, būtinas visos šalies įsitraukimas į gynybos sistemą, kova apima visas sritis, o agresoriaus taikinyje – ne tik kariniai objektai. Todėl šalies gynybos sistema turi apimti visas sritis, turėtų būti pasiruošta reaguoti greitai ir koordinuotai.

Karo komendantūros atlieka esminį vaidmenį užtikrinant civilių ir karių veiksmų koordinavimą, kuris svarbus ne tik per karą, bet ir pasirengimo laikotarpiu, ekstremaliųjų situacijų metu ar bėgant kariniam konfliktui. Nuo šiol karo komendantūros atliks ir rekrutavimo funkcijas. Kartu vienoje erdvėje veiks už karo prievolę

ir mobilizacijos veiksmų organizavimą atsakingi asmenys, komendantas galės tiesiogiai įsiliesti į vietinių institucijų veiksmų koordinavimą, kad būtų užtikrintas sklandus karinių ir civilių struktūrų bendradarbiavimas.

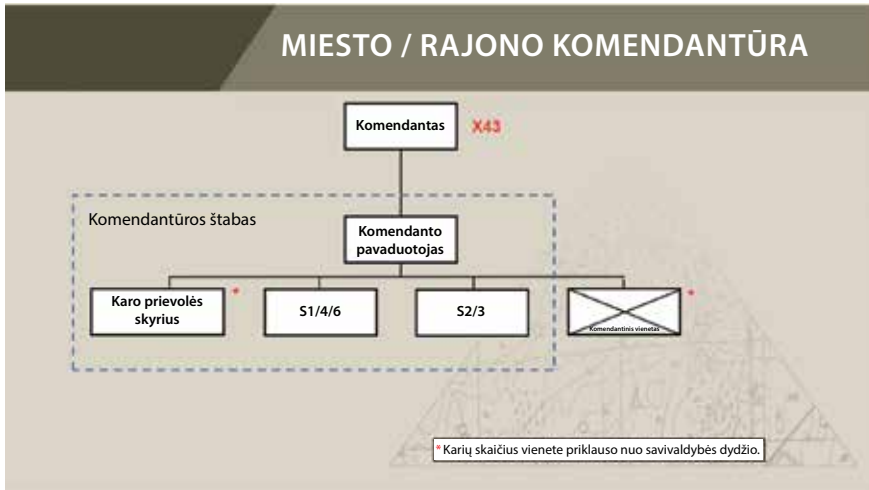
Pavyzdžiui, karo komendantūros padeda organizuoti vietinių gyventojų evakavimą ir apsaugą, teikia pagalbą evakuojant svarbią infrastruktūrą ir užtikrina tinkamą vietinių tarnybų reagavimą į krizes. Tai reiškia, kad karo komendantūros ne tik organizuoja karinius veiksmus, bet ir padeda įveikti praktinius kasdienius sunkumus, kurių kyla dėl karo grėsmės ar stichinių nelaimių.

Komendanto valanda – vienas iš karo komendantui įstatymu suteiktų instrumentų, leidžiantis suvaldyti kriminogeninę, diversinę ar žvalgybos veiklą savo atsakomybės rajone. Įvedus komendanto valandą, ribojamas gyventojų judėjimas. Leidžiama judėti tik su komendanto išduotu leidimu. Šios priemonės leidžia lengviau identifikuoti ir užkardyti neteisėtą ar kenkimo veiklą. Pratybų metu komendantiniai vienetai treniruojami bendradarbiauti su Lietuvos policijos ir Karo policijos pareigūnais – kartu steigti kontrolės punktus, stabdyti eismą, vykdyti patikrą ir sulaikymą.

Karo komendantūrų naujovės ir tobulinimas

Svarbi naujovė – struktūros tobulinimas. Karo komendantūros ne tik koordinuoja civilinius ir karinius veiksmus, bet ir dalyvauja įtraukiant visuomenę į šalies gynybos sistemą, ruošia piliečius veikti komendantinių vienetų sudėtyje bei užtikrina rezervininkų apskaitą, šaukimą į mokymus, mobilizacijos įgyvendinimą.

Karo komendantūrų valdyba – regioniniu savivaldybių principu organizuojama savigynos ir gynybos sistema, įgyjanti visus įgaliojimus veikti įvedus karo padėtį. Šalyje paskelbus mobilizaciją, karo komendantūrų sistema ima veikti visu pajėgumu ir ją papildo rezervininkai.

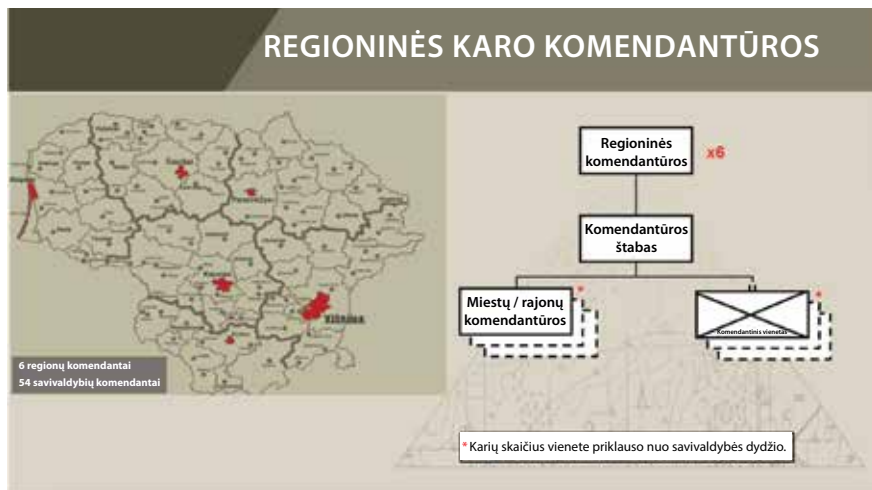
Pagrindinės karo komendantūrų užduotys paskelbus mobilizaciją ar karo padėtį:

- personalo ir resursų mobilizacija, turto rekvizicijos ir privalomųjų darbų koordinavimas,
- civilių ir kariškių sąveikos užtikrinimas,
- parama ginkluotosioms pajėgoms,
- parama užtikrinant šalies gyvybinių funkcijų palaikymą bei gyventojų būtinųjų poreikių prieinamumą,
- kritinės infrastruktūros ir užnugario rajonų apsaugos organizavimas bei gynyba,
- parama užtikrinant viešąjį saugumą.

Taikos metu karo komendantūros administruoja karo prievolinkų ir personalo rezervą, užsiima kariuomenės komplektavimu.

Pasak karo komendantūrų ir Karo prievolės ir komplektavimo tarnybos sujungimo projekto vadovo plk. Dano Mockūno, Karo komendantūrų valdybos valdymą užtikrins Štabas bei Karo prievolės ir komplektavimo tarnyba. Karo komendantūrų sistemą ir toliau sudarys 6 regioninės karo komendantūros: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio ir Alytaus. Regioninėms karo komendantūroms bus priskirtos šių miestų ir jų rajonų teritorijos. Dėl sklandesnio valdymo karo komendantūrų regionai sutampa su Krašto apsaugos savanorių pajėgų (toliau – KASP) rinktinių teritorijomis, šiuose re-

gionuose esančios mažesnės miestų ar rajonų karo komendantūros išlaikys dabar esantį pavaldumą regionų komendantūroms. Visose karo komendantūrose išliks komendantiniai vienetai. Mažesniųjų savivaldybių karo komendantūrose – po komendantinę kuopą (per 100 karių), o regioninėse komendantūrose – nuo vieno iki kelių komendantinių batalionų (komendantinis batalionas – per 500 karių).

Ateities perspektyvos ir iššūkiai

Lietuvos karo komendantūros, nors sukurtos neseniai, turi didelį potencialą tapti svarbia gynybos sistemos dalimi. Karo komendantūros turi išlikti lanksčios ir pasirengusios reaguoti į nuolat besikeičiančią saugumo situaciją. Jų personalą taikos metu planuojama formuoti mišriu principu:

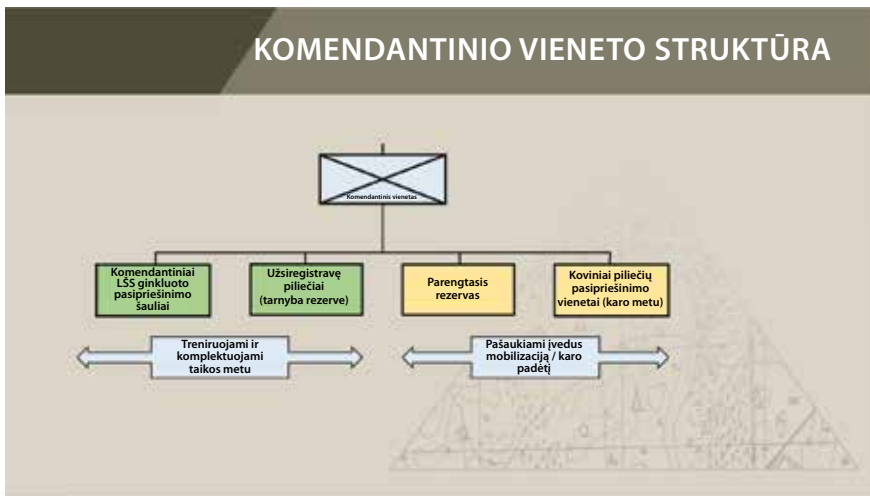
- profesinės karo tarnybos kariai,
- savanoriškosios nenuolatinės karo tarnybos kariai,
- darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį,
- rezervo kariai,
- Lietuvos šaulių sąjungos ginkluotojo pasipriešinimo vienetų komendantiniai šauliai.

Pasak procesui vadovaujančio plk. D. Mockūno, iš pradžių karo komendantūros remsis dabartiniais Karo prievolės ir komplektavi-

mo tarnybos personalo, infrastruktūros ir administraciniais resursais, o ateityje nežymiai plėsis. Komendantiniai vienetai (kuopos savivaldybėse ir batalionai regionuose) komplektuojami iš:

- Šaulių sąjungos komendantinių šaulių,
- piliečių (rezervininkų), kurie išreiškė norą užsiregistruodami į karo komendantūras,
- parengtojo personalo rezervo karių.

Karo metu prie komendantinių vienetų galės jungtis koviniai piliečių pasipriešinimo vienetai pagal Karo padėties įstatyme numatytas sąlygas.

Karo komendantūros – savotiška jungtis, vienijanti piliečius telktais gynybai, konsoliduojanti ginkluotųjų pajėgų poreikius besiruošiant ar vykdant gynybą ir savivaldos resursų paskirstymą. Į komendantinių vienetų gretas paskirti piliečiai padės užtikrinti valstybei gyvybiškai svarbias funkcijas, prisidės prie saugios aplinkos kūrimo ir telks regioną gintis nuo priešo. Šiuo metu vertinamos galimybės komendantūroms skirti ir taikos meto užduotis. Šios užduotys apimtų pagalbą stichinių nelaimių ar pavojingų avarijų atveju, paramą nepaprastosios padėties ir kitais atvejais, kai taikos metu prašoma Lietuvos kariuomenės pagalbos.

Karinis rengimas

Lietuvos kariuomenės vykdomos pratybos skirtos kariams, ginkluotųjų pajėgų nariams, sąjungininkams, partneriams, vyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų bei įmonių personalui pasiruošti veikti krizių, mobilizacijos, ginkluoto konflikto ar karo atvejais. Tai stiprina tautos atsparumą ir užtikrina bendrą pasirengimą reaguoti į grėsmes.

Karo komendantų ir jų pavadootojų rengimą ir šių procesų administravimą organizuoja Lietuvos kariuomenės Gynybos štabas. Rengiami kvalifikacijos kursai, mobilizacinės pratybos, koordinaciniai susitikimai, nuolat dalinamasi informacija. Karo komendantai ir jų pavadootojai ne mažiau kaip du kartus per metus lankosi priskirtose savivaldybėse, kur susitinka su vietos savivaldos administracija, veikiančių įstaigų ir organizacijų vadovais ar jų atstovais. Kasmet rengiamos plataus masto pratybos, kur treniruojama sąveika su išvardintais asmenimis.

Komendantiniai Lietuvos šaulių sąjungos (toliau – LŠS) ginkluoto pasipriešinimo vienetai sukomplektuoti jau dabar ir vykdo individualųjį karinį rengimą savarankiškai, pagal suderintas karinio rengimo programas. LŠS planuoja didinti šios kategorijos šaulių skaičių. Organizuojant didesnio masto pratybas, LŠS kviečiama dalyvauti integruojant ją į karo komendantūrų sudėtį.

Į karo komendantūras užsiregistravusių piliečių (rezervininkų) karinį rengimą šiuo metu vykdo KASP, Karo policijos instruktoriai, pasitelkiama ir kitų kariuomenės vienetų parama. Ateityje planuojama, kad visą karinio rengimo planavimą ir organizavimą perims Karo komendantūrų valdyba. Šių piliečių kariniai mokymai komendantiniuose vienetuose vykdomi pašaukiant į rezervo karių mokymus iki 10 dienų per metus. Numatoma ši laikotarpį ilginti iki 14 dienų per metus. Kaip ir kitų formų tarnybose, pradžioje organizuojamas Bazinis komendantinių vienetų kario kursas. 2024 m. šis kursas surengtas trims grupėms rezervininkų. Jo metu KASP ir Karo policijos instruktoriai suteikia rezervininkams bazinių kariui būtinų žinių ir įgūdžių, atsižvelgdami į komendantinių vienetų specifiką. Baigę bazinį kursą, komendantinių vienetų rezervo kariai žinias ir įgūdžius tobulina pagal patvirtintą programą regioniniu principu pagal jų gyvenamąją vietą, pašaukiant juos vienai ar keletui dienų, dažniausiai savaitgaliais.

Visų šalies miestų savivaldybių vadovybės puikiai suvokia geopolitinę situaciją ir labai noriai bendradarbiauja ne tik su karo komendantais, bet ir su kitų karinių vienetų atstovais. Lietuvos kariuomenė nuolat sulaukia siūlymų ir užklausų prisijungti ar padėti organizuoti įvairaus pobūdžio pratybas bei mokymus.

Numatoma ir toliau rengti „Perkūno bastiono“ serijos pratybas, kurios skirtos komendantūrų, savivaldybių ir kitų institucijų bei organizacijų sąveikai stiprinti. Bendradarbiavimas su savivaldybėmis, institucijomis ir organizacijomis, kaip ir paskirto personalo mokymas, yra nuolatinis procesas. Kasmet organizuojami susitikimai, kursai bei pratybos karo komendantūrų personalui, parengties bei mobilizacijos pareigūnams, savivaldybių administracijų darbuotojams. Identifikuotos pamokos, spragos ir kiti trūkumai

sprendžiami keičiant ar tobulinant įstatymus, skiriant daugiau dėmesio šioms sritims kitose pratybose.

Pastaraisiais metais panašaus pobūdžio pratybos buvo organizuojamos 25 savivaldybėse. Pratybos dažniausiai vykdomos stalo principu, kai karo komendantūra su savivaldybės administracija ir kitomis institucijomis bei organizacijomis įveikia incidentus pagal pratybų legendą, raportuoja apygardos karo komendantui apie vykdomą veiklą, situacijas bei sunkumus. Pratybų metu vykdomi veiksmai ir jų algoritmai šalyje įvedus mobilizaciją bei karo padėtį. Aptiriamos rekvizicijos ir privalomųjų darbų procedūros, mobilizacijos procesai, komendanto valandos įvedimo ir įgyvendinimo, objektų apsaugos, evakuacijos ir kiti krizių metu aktualūs klausimai. Kartais, kai pratybų mastas didesnis, įtraukiamas ir lauko taktinių pratybų elementas, kai komendantiniai vienetai reaguoja į simuliuojamus incidentus, vykdo realias objektų apsaugos, komendanto valandos vykdymo ir kitas užduotis paskirtuose rajonuose.

Apibendrinimas

Karo komendantūros Lietuvoje atlieka esminį vaidmenį stiprinant šalies visuotinės gynybos sistemą. Tai dar vienas tarnybos būdas, leidžiantis visuomenei atrasti savo vietą gynybos architektūroje. Ši regioniniu principu paremta sistema vienija Lietuvos kariuomenės pastangas ruošiantis šalies gynybai ir civilinio sektoriaus resursus, infrastruktūrą bei ekspertizę remti pasirengimą ir gynybą. Karo komendantūros savivaldybių lygiu koordinuoja karių ir civilių veiksmus, padeda užtikrinti sklandų operacijų valdymą krizių ir ginkluoto konflikto metu, ginkluotųjų pajėgų manevro laisvę ir vykdo daugybę kitų užduočių. Karo komendantūrų kūrimas ir tobulinimas yra būtinas žingsnis siekiant užtikrinti nacionalinį saugumą ir pasirengimą galimam karui ar krizėms. Ateityje ši struktūra gali tapti vis svarbesniu elementu, kuris padės Lietuvai ne tik apsiginti nuo išorinių grėsmių, bet ir užtikrinti savo piliečių saugumą bet kokiomis aplinkybėmis.